

Проф. Катерина Крутій

Роздуми про стимули та дисципліну, історію та сьогодення, або Кому це треба?

Сумний методичний транс дидакта

Усе частіше звертаюся до історії педагогіки, коли з'являється нібито новітній освітянський тренд і презентується від самих «верхів» як новітня технологія, а гірше за все - як досягнення планетарного масштабу.

У своїй більшості ми ігноруємо, або не знаємо - не вивчили – забули доведені й апробовані часом і практикою добротні методики, які дають за будь-яких умов позитивний результат. Ми вже не хочемо традиційного, нам треба тільки щось «нетрадиційне», таке, щоб у «всіх дух перехопило, коли побачать». От і плодяться «мудрагелі» від педагогіки, які зайвий раз у словник не заглянуть, але новому слову – покручеві шлях прокладуть...

Але є сьогодення, яке вимагає щодня чогось новенького, нетрадиційного, а іноді – навіть креативного!

Якщо звернутися до тлумачного словника української мови і дещо з'ясувати, то маємо: *новий* – який недавно виник, з'явився, не існував раніше; недавно зроблений, створений; **традиційний** – усталений, загальноприйнятий звичаєм; **нетрадиційний** – **антонім**.

На превеликий жаль, так званий нетрадиційний підхід до організації будь-яких заходів для дітей в освітніх закладах далеко не завжди може гарантувати ефективність самого процесу. Часто-густо буває так, що нетрадиційність тільки шкодить, але автори не хочуть цього бачити, звинувачуючи всіх навколо в консерватизмі.

Новація заради новації, нетрадиційність заради моди – хибний і вельми небезпечний шлях...

На моє глибоке переконання, **не коректно використовувати термін «нетрадиційне заняття (урок, захід)» з дітьми**. Це свідчить, що до проведення такого заходу педагог переймався лише традиційними? А що в цьому поганого? Фахівець може провести заняття-урок-захід із дітьми так, що всі інші “новітні шоу” поряд з ним змарніють. Усе залежить від професіоналізму педагога, а не від того, було це традиційним чи якимось іншим.

У мене завжди виникає запитання до науковців і методистів, які так захоплюються новими віяннями, *дайте хоч хто-небудь зрозуміле визначення з позицій дидактики поняттю «нетрадиційне заняття (урок)»*.

Не зможуть! Але прийти до педагога і попередити, щоб показав щось нетрадиційне – це реалії сьогодення...

Назва «креативне заняття (урок)» (!?) викликає здивування і бажання повернути вихователя-учителя якщо не до азів психології і дидактики, то хоча б до здорового глузду. А бажання деяких «креативщиків від педагогіки» провести «інноваційне заняття або урок» фахівця з дидактики може ввести лише в «сумний методичний транс»...

Витоки змісту звичних слів

Буду писати не тільки «про верхи», але й «про низи». Отже, ми настільки багато притягнули із Середньовіччя в освіту, що навіть не замислюємось про це.

Так, у стародавній Греції з метою уникнення небажаних вуличних знайомств, хлопчика до школи і зі школи супроводжував спеціально приставлений раб – **педагог** (з гр.: «пайс» – дитина, «аго» – веду за руку). Сучасне вживання слова «педагог» звучить нібито духопіднесено. Але за фактом чи не є сьогодні український педагог для всіляких державних чиновників різного-різного рівня сучасним рабом?

А як щодо стимулів? **Стимул** (з лат. батіг) у Стародавньому Римі це був загострений прут або палиця, якими підганяли і штрикали рогату худобу. Стимул осучаснився і перетворився в указку, таку ж загострену як і в VIII ст. до н.е.! Зайдіть у будь-який клас початкової школи – ноутбуки, новітні мобільні телефони в дітей, інтерактивні дошки SMART Board тощо. Але обов'язково буде ще й цей пережиток минулого. Навіщо? А чим стукати-грюкати по столу, партам, розмахувати перед обличчями дітей, зрештою «стимулювати»? От саме тут і починається найбільш цікаве. Спробуйте відняти у вчительки першачків оцей «атрибут педагога»... На жаль, «стимул» як атрибут перекочував і в дитячі садочки, ним теж розмахують перед обличчями дошкочок.

Передусім, пригадаймо, як часто-густо в планах освітньої роботи з дітьми вихователь робить такий запис: «Виховувати дисциплінованість у дітей». На запитання, що таке «дисциплінованість», у кращому випадку, можна отримати таку відповідь: «сидіти тихо, не рухатись, слухати вихователя, бути спокійним».

Уявили такого собі Петрика П'яточкіна, у якого шило в дупці, і в якого намагаються саме на занятті виховати дисциплінованість? То які успіхи у вихованні?

Проте, із плану в план одна й та мета «Виховувати дисциплінованість у дітей»...

Із давніх-давен слово **disciplina** (з лат. - навчання, виховання, школа) використовувалось у значенні покарання рабів бичем, батогами, різками або палкою.

Була навіть різноманітність покарання – «disciplina sursum» - верхнє покарання, тобто бичування плечей, спини, грудей, а також - «disciplina seorsum» - нижнє покарання, бичування того, що знаходиться нижче спини.

У сучасному значенні термін «дисципліна» використовується дуже широко, іноді навіть і занадто. Ось чому педагогові слід передусім для самого себе визначити, що таке дисципліна і як дисциплінованість виформовується в дитини.

Дати напрям «бойовничому нахилу» дитинства

Нагадаю положення Закону України «Про охорону дитинства» стаття 10. «Право на захист від усіх форм насильства», а саме: «Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності.

Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини».

Свого часу видатна українська педагогія Софія Русова застерігала дорослих від неправильного застосування методів дисципліни: «Вихователь ніколи не мусить **ставати на прю зі своїм учнем**, а мусить знаходити шляхетні напрямки, куди повертати той лишок сил, який з'являється в цьому інстинктові, аби він не перетворився на грубе насильство та вередування [1, с. 42].

Отже, С. Русова пише про інстинкт боротьби, використовуючи термін «**ставати на прю**» у значенні — *вступати в боротьбу з ким-, чим-небудь*. І далі авторка наголошує: «Діти родяться з природними нахилами до активності» [2, с. 140], «дитина є діяльнісно-засвоююча, творча особистість [2, с.60]. Перечитуючи актуальні й до сьогодні роботи С. Русової, знаходимо цікавий вираз «**бойовничий нахил**». Ось так педагогиня пояснює свою думку: «Ми не мусимо пригноблювати нахилу бойовничого, але мусимо давати йому напрямок, відповідний потребам нашого сучасного стану розвитку... [2, с.16], «усе життя є боротьба – для боротьби наші діти мусять бути підготовлені, і виховання має зробити дітей дужими, смілими, а головню виховання має намітити дітям ті мети, заради яких вони мусять боротися.

Треба виховати в дітях свідомість, що їх *нахил бойовничий* мусить служити не лише для кожного з них у боротьбі за власне життя, а головним чином для того колективу, для того народу, до якого дитина належить.

Дитина мусить бути пересякнена тою думкою, що вона є органічний член того, або іншого колективу і її власне щастя цілком має бути зв'язане зі щастям колективу.

За це щастя кожний з нас мусить боротися усякими шляхами – чи то шляхом науки, додаючи усе нові наукові знання, винаходи, поради; чи то практично, тією або другою працею [2, с. 17]. І на останок, як твердження: «...ми не маємо права присипляти бойовничого інстинкту в наших дітях, але мусимо цей жвавий, життєвий інстинкт викохати на добру мету, навчити наших дітей направляти його на поліпшення добробуту нашого громадянства, на культурний, економічний розвиток нашого народу, нашого краю [2, с.18].

Отже, ігнорування вже відомих теоретичних положень на практиці виявляється згубним.

Замкнуте коло – сучасне рабство в діях, думках і вчинках. Людина з рабською філософією життя не може виховати вільну і свободну Людину.

У нас немає часу, щоб «по краплі видавлювати з себе раба». Якщо ми не почнемо змінювати ставлення соціуму до Педагога і не будемо виховувати нового Педагога, нас задавлять своєю кількістю раби зі своїми стимулами та прагненням до зовнішніх ознак дисциплінованості...

Джерела:

1. Русова С. Нова школа соціального виховання / Софія Русова. Вибрані педагогічні твори : У 2 кн. – Кн. 2 / За редакцією Є. І. Коваленко; Упоряд., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – С. 16-104.

2. Софія Русова: з маловідомого і невідомого. – Частина 1. «Несторка української педагогічної літератури...» / Упорядники О. Джус, З. Нагачевська. - Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. - 456 с.

Посилання на сайт обов'язкове:

<http://ukrdeti.com/>